

פרשת שמיני תשפ"ד
משמעות הקרבנות

בראשית פרק ד

(א) והאדם ידע את חנה אשתו ונתהר ונתלד את קין ותאמר קניתי איש את יקוק: (ב) ונתסף ללדת את אחיו את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: (ג) ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליקוק: (ד) והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהו וישע יקוק אל הבל ואל מנחתו: (ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו: (ו) ויאמר יקוק אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך: (ז) הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואלך תשוקתו ואתה תמשל בו: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו וינהרגו: (ט) ויאמר יקוק אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה: (יא) ועתה ארוור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מניך: (יב) כי תעבד את האדמה לא תסף תת כחה לך נע ונד תהיה בארץ: (יג) ויאמר קין אל יצא גדול עוני משא: (יד) הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אשתך והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי ינהרגני: (טו) ויאמר לו יקוק לכו כל הרג קין שבעתים יקם וישם יקוק לקין אות לבלתי הכות אתו כל מצאו: (טז) ויצא קין מלפני יקוק וישב בארץ נוד קדמת עדן: (יז) וידע קין את אשתו ונתהר ונתלד את חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: (יח) ויולד לחנוך את עירד ועירד ילד את מחויאל ומחויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך: (יט) ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה: (כ) ונתלד עדה ובל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה: (כא) ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תופש כנור ועוגב: (כב) וצלה גם הוא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל ואחות תובל קין נעמה: (כג) ויאמר למך לגישו עדה וצלה שמעו קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי:

רש"י

(א) **והאדם ידע** - כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה, שאם כתב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים: **קין** - על שם קניתי איש: **את ה'** - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו: **את קין, את אחיו את הבל** - שלש אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שנים, לכך נאמר ותוסף: (ב) **רועה צאן** - לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה: (ג) **מפרי האדמה** - מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה: (ד) **וישע** - ויפן, וכן (פסוק ה) לא שעה אל מנחתו, לא פנה, וכן (שמות ה ט) ואל ישעו, אל יפנו. וכן (איוב יד ו) שעה מעליו, פנה מעליו: **וישע** - ירדה אש וליחכה מנחתו: (ז) **הלא אם תיטיב** - כתרגמו ופירושו: **לפתח חטאת רובץ** - לפתח קברך חטאך שמור: **וואלך תשוקתו** - של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך: **ואתה תמשל בו** - אם תרצה תתגבר עליו: (ח) **ויאמר קין אל הבל** - נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא: (ט) **אי הבל אחיך** - להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתי וחטאתי לך: **לא ידעתי** - נעשה כגונב דעת העליונה: **השומר אחי** - לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פתח: (י) **דמי אחיך** - דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה: (יא) **ארוור אתה מן האדמה** - יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא: **אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'** - והנני מוסיף לה קללה לא תוסף תת כחה: (יב) **נע ונד** - אין לך רשות לדור במקום אחד: (יג) **גדול עוני משוא** - בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון: (טו) **לכן כל הורג קין** - זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו. לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: **שבעתים יקם** - איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, הא למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב' ה ח) ויאמר דוד כל מכה יבوسی ויגע בצנור ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבوسی ויגע בצנור, ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא דוד אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו ובדברי הימים (א יא ו) פירש יהיה לראש ולשר: **וישם ה' לקין אות** - חקק לו אות משמו במצחו (כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו. אלא אמר עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות כמו שנאמר ומוראכם וגו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל): (טז) **ויצא קין** - יצא בהכנעה כגונב דעת העליונה: **בארץ נוד** - בארץ שכל הגולים נדים שם: **קדמת עדן** - שם גלה אביו כשגורש מגן עדן, שנאמר (לעיל ג כד) וישכן מקדם לגן עדן, את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם. ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר (דברים ד מא) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש. דבר אחר בארץ נוד, כל מקום [שהיה הולך] היתה הארץ מזדעזעה תחתיו והבריות אומרות סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו: (יז) **ויהי** - קין בונה עיר ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך: (יח) **ועירד ילד** - יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נייסטר"א בלע"ז [ללדת], וזריעת תולדות האיש איננינדר"ייר בלע"ז [להוליד] כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש: (יט) **ויקח לו למך** - לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקדוש ברוך הוא הבטחתו שאמר שבעתים יוקם קין, עמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין, זהו שאמר (פסוק כג) כי איש הרגתי לפצעי וגו': **שתי נשים** - כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה רוביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (איוב כד כא) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב, כמו שמפורש באגדת חלק: **עדה** - היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו. עדה תרגום של סורה: **צלה** - היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בבראשית רבה (כג ב): (כ) **אבי יושב אהל ומקנה** - הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום הזה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה בונה בתים לעבודה זרה, כמה דאת אמר (יחזקאל ח ג) סמל הקנאה המקנה, וכן (פסוק כא) אחיו תופש כנור ועוגב לזמר לעבודה זרה:

רש"י [המשך]

(כב) **תובל קין** - תובל אומנתו של קין. תובל לשון תבלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים: **לוטש כל חרש נחשת וברזל** - מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו (איוב טז ט) ילטוש עיניו לי. חורש אינו לשון פועל אלא לשון פועל שהרי נקוד קמץ קטן. וטעמו למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל: **נעמה** - היא אשתו של נח: (כג) **שמעון קולי** - שהיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת, והרגו. וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן: **שמעון קולי** - להשמע לי (לתשמיש), וכי איש אשר הרגתיו לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי, בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי: **פצע** - מכת חרב או חץ נברידור"א בלע"ז [פצע]:

ספר הכוזרי מאמר ב

[כה] אמר הכוזרי: יספיק לי זה בענין הזה, וארצה עתה שתקרב לי מה שקראתיו בקרבנות, ממה שיקשה על השכל לקבלו, ממה שאמר: (במדבר כ"ה ב') "את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי", ואמר על הקרבנות, כי הם קרבן ה' ולחמו וריחו. [כז] אמר החבר: מה שאמר: "לאשי" מישר כל קשה. הוא אומר כי הקרבן ההוא והלחם וריח הניחוח אשר הם מיוחסים אלי, אמנם הם לאשי, ר"ל האש הנפעלת לדברו ית', אשר מאכלה הקרבנות, ואחר כן יאכלו הכהנים שאר חלקה, והכונה בזה תקון הסדר כדי שיחול בו המלך חול גדולה לא חול מקום. ושים דמיון הענין האלהי הנפש המדברת, החלה בגוף טבעי בהמי, כאשר נשתנו טבעיו ונסדרו כחותיו העליונים והראשיים סדור נכון לענין יותר נעלה מענין הבהמות, היה ראוי שיחול מלך השכל אצלו להורות אותו ולישרו ולהתחבר אצלו כל עת אשר ישאר הסדר ההוא, וכאשר יפסד הסדר יפרד ממנו. ודומה לכסיל, כי השכל צריך למאכל ולמשתה ולריח, בעבור שרואה אותו כי הוא מתמיד בהתמדתם נפרד בהפרדם, ואיננו כן, אכן הענין האלהי מטיב רוצה הטוב לכל, ובעת שישתדר דבר ויכון לקבל הנהגתו לא ימנע ממנו לאצול עליו אור וחכמה ודעת, וכאשר יפסד סדרו לא יקבל האור ההוא ויהיה הפסדו. והתעלה הענין האלהי מהשיג אותו שנוי או הפסד וכל מה שיש בסדר עבודה מהעבודה והקרבנות והקטורת והזמירות והמאכל והמשתה על תכלית הטהרה והקדושה, נאמר בהם: "עבודת ה' ולחם אלהיך" וזולתי זה, והכל כנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהנים, וקבולו מנחתם על דרך הדמיון וחולו אצלם לכבוד להם, והוא נעלה ונקדש מן ההנאה במאכלם ובמשתיהם, אך מאכלם לנפשותם, כמו שעכול האצטומכא והכבד כאשר היה נתקן, ואח"כ יתקן הצלול ממנו בלב, והצלול שבצלול ברוח, יתוקן הלב והרוח והמוח במזון ההוא, ויתוקנו גם כן כלי העכול ושאר האברים ברוחות ההולכות אליהם דרך הדפקים והעצבים והורידים השוכנים. וכללו של דבר, שיהיה המזג כולו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש המדברת, אשר היא עצם נפרד קרוב לעצם המלאכים שנאמר בהם (דניאל ב' י"א) "די מדרהון עם בשרא לא איתוהיי", ויחול בגוף חול מלכות והנהגה לא חול מקום, והיא לא נהנית מהמזון ההוא מאומה כי היא נעלה ממנו. והענין האלהי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל, והנפש לא תתחבר כי אם ברוח חס טבעי, אי אפשר לו בלתי מקור שיקשר בו, כהקשר הלהב בראש הפתילה. דמיון הפתילה היא הלב, והלב צריך אל משך דם, והדם לא יתהווה כי אם בסבת כלי העכול, על כן הוצרך אל האצטומכא הכבד ושמשיהם.